

MỘT SỐ CÔNG TRÌNH TIÊU BIỂU CỦA MĨ THUẬT THỜI LÝ

I - MỤC TIÊU BÀI HỌC

- HS được hiểu biết thêm về nghệ thuật, đặc biệt là MT thời Lý đã học ở *Bài 8*.
- HS sẽ nhận thức đầy đủ hơn về đẹp của một số công trình, sản phẩm của MT thời Lý thông qua đặc điểm và hình thức nghệ thuật.
- HS biết trân trọng và yêu quý nghệ thuật thời Lý nói riêng, nghệ thuật dân tộc nói chung.

II - CHUẨN BỊ

1. Tài liệu tham khảo

- Những giáo trình, tài liệu như ở *Bài 8*.
- Những bài viết về chùa Một Cột, tượng Phật A-di-dà, Rồng thời Lý và đồ gốm thời Lý (nếu có).

2. Đồ dùng dạy - học

Giáo viên

- Nghiên cứu hình ảnh trong SGK và bộ ĐDDH MT 6.
- Sưu tầm thêm tranh, ảnh về các công trình, tác phẩm MT, đồ gốm được giới thiệu trong bài.
- Phóng to một số hình vẽ hoặc các chi tiết để giới thiệu cho rõ hơn (ví dụ các chi tiết cấu trúc của chùa Một Cột, các nếp áo ở tượng Phật A-di-dà, hình con rồng...).
- Nếu có điều kiện, GV có thể tổ chức ngoại khóa cho HS đi xem các công trình MT thời Lý có ở địa phương hoặc Bảo tàng Mĩ thuật.

Học sinh

Sưu tầm tranh, ảnh liên quan tới bài học trong sách, báo ...

3. Phương pháp dạy- học

GV sử dụng các phương pháp như ở *Bài 8*. Do HS đã được học những kiến thức ở bài trước nên GV có thể kết hợp đặt câu hỏi kiểm tra kiến thức bài cũ để dạy bài mới.

III – GỢI Ý TIẾN TRÌNH DẠY - HỌC

Hoạt động 1

Tìm hiểu công trình kiến trúc : Chùa Một Cột (Hà Nội)

- GV nhắc lại một số đặc điểm của MT thời Lý vì những đặc điểm này sẽ được minh họa cụ thể qua các công trình hoặc tác phẩm trong bài.
- GV đặt các câu hỏi để kiểm tra bài cũ nhằm phục vụ cho nội dung của bài mới.
- Giới thiệu bài :
  - + Trong hơn hai thế kỉ, dưới vương triều nhà Lý (1010 - 1225), nhà nước Đại Việt bước vào thời kì phong kiến hùng mạnh. Đạo Phật được đế cao và giữ địa vị quốc giáo, nghệ thuật kiến trúc cung đình, nhất là Phật giáo phát triển mạnh. Nhiều ngôi chùa lớn được xây dựng, đặc biệt là ở vùng Kinh Bắc, quê hương của các vị vua nhà Lý.
  - + Kiến trúc cung đình, kiến trúc Phật giáo phát triển đã tạo điều kiện cho nghệ thuật điêu khắc, trang trí thời kì này cũng phát triển theo.
- GV trình bày, diễn giải kết hợp với ĐDDH và hình ảnh trong SGK.
- GV chú ý nhấn mạnh một số nội dung sau :
  - + Chùa Một Cột (còn gọi là Diên Hựu tự) được xây dựng năm 1049, là một trong những công trình kiến trúc tiêu biểu của kinh thành Thăng Long.
  - + Ngôi chùa nằm ở Thủ đô Hà Nội, đã được trùng tu nhiều lần (lần cuối cùng vào năm 1954 do bị thực dân Pháp phá trước lúc phải rút khỏi Hà Nội). Ngôi chùa hiện nay tuy không còn đúng như cũ (theo sử sách để lại, ngôi chùa thời Lý xây dựng to, đẹp và có một cảnh quan thoáng đãng) nhưng vẫn giữ nguyên được kiến trúc ban đầu.

- + Ý nghĩa của hình dáng ngôi chùa : Xuất phát từ một ước mơ mong muốn có hoàng tử nối nghiệp và giấc mơ gặp Quan Thế Âm Bồ Tát hiện trên đài sen của vua Lý Thái Tông. Do đó, chùa có kiến trúc độc đáo là hình bông hoa sen nở, trong có tượng Quan Âm, tượng trưng cho Phật ngự trên toà sen.
- GV vừa giảng giải, trình bày, vừa kết hợp với các câu hỏi có tính khơi gợi, để hiểu để HS tập trung vào nội dung của bài. Khi phân tích giá trị nghệ thuật, GV giới thiệu ảnh ngôi chùa ở ĐDDH, SGK và cân chú ý một số điểm :
  - + Toàn bộ ngôi chùa có kết cấu hình vuông, mỗi chiều rộng 3 m đặt trên cột đá khá lớn (đường kính 1,25 m).
  - + Chùa giống như một đoá sen nở trên cột đá giữa hồ Linh Chiểu (hình vuông).
  - + Xung quanh hồ là lan can và hành lang tường có vẽ tranh. Theo sử sách, toàn bộ khu chùa được bao bọc bởi hồ tròn Liên Tri, bốn phía có cầu cong dẫn vào trung tâm và hai toà Bảo tháp phía trước.
  - + Bộ cục chung được quy tụ về điểm trung tâm làm nổi bật trọng tâm của chùa với các nét cong mềm mại của mái, các đường thẳng khoẻ khoán của cột và các nét gấp khúc của các con sơn trụ chống xung quanh cột, tạo nên sự hài hòa với những khoảng sáng tối ẩn hiện lung linh trong không gian yên ả.

- Kết luận :

Chùa Một Cột cho thấy trí tưởng tượng bay bổng của các nghệ nhân thời Lý, đồng thời là một công trình kiến trúc độc đáo, đầy tính sáng tạo và đậm đà bản sắc dân tộc Việt Nam.

Hoạt động 2

Tìm hiểu tác phẩm điêu khắc : tượng A-di-dà (chùa Phật Tích - Bắc Ninh)

- Pho tượng được tạc từ khối đá nguyên xanh xám, là tác phẩm điêu khắc xuất sắc của nghệ thuật thời Lý nói riêng và của nền nghệ thuật dân tộc nói chung.

- Pho tượng chia làm hai phần rõ rệt : phần tượng Phật A-di-dà và phần bệ đá toà sen. Khi phân tích, GV chú ý tới nghệ thuật tạc tượng tuyệt vời của các nghệ nhân thời Lý theo từng phần :

+ Phần tượng :

Phật A-di-dà ngồi xếp bằng, hai bàn tay ngửa, đặt chồng lên nhau để trước bụng, tì nhẹ lên đùi theo quy định của nhà Phật nhưng dáng ngồi vẫn thoải mái, không gò bó. Các nếp của áo choàng bó sát người được buông từ vai xuống dưới tạo nên những đường cong mềm mại, tha thoát và trau chuốt càng tôn thêm vẻ đẹp của pho tượng. Mình tượng thanh mảnh, ngồi hơi dướn về phía trước, trông uyển chuyển nhưng lại vững vàng.

Khuôn mặt tượng phúc hậu, diu hiền mang đậm nét vẻ đẹp li tướng của người phụ nữ Việt Nam : mắt lá dăm, lông mày lá liễu, mũi dọc dừa thanh tú, cổ kiêu ba ngắn và nụ cười kín đáo.

+ Phần bệ tượng :

Phật A-di-dà ngự trên bệ đá toà sen được trang trí bằng các hoa văn tinh xảo và hoàn mĩ. Bệ đá gồm hai tầng :

- * Tầng trên là toà sen hình tròn, như một đoá sen nở rộ với hai tầng cánh, các cánh sen được chạm đẽo rỗng theo lối đục nòng, mỏng.
- * Tầng dưới là đế tượng hình bát giác, xung quanh được chạm trổ nhiều họa tiết trang trí hình hoa dây chữ "S" và sóng nước.

- Kết luận :

- + Cách sắp xếp (bố cục) chung của pho tượng hài hòa, cân đối ; tạo được tỉ lệ cân xứng giữa tượng và bệ.
- + Tượng A-di-dà tuy phải tuân theo quy ước của Phật giáo song không gò bó bởi cách diễn tả mềm mại, nuột nà ; sự phối hợp các họa tiết trang trí tì mi nhưng rất sống động, trang nghiêm nhưng không khô cứng.
- + Pho tượng là hình mẫu của cô gái với vẻ đẹp trong sáng, lảng lẽ và lảng đọng đầy nữ tính nhưng lại không mất đi vẻ trâm mặc của Phật A-di-dà.

Hoạt động 3

Tìm hiểu nghệ thuật trang trí : Con Rồng thời Lý

- Rồng là hình ảnh tượng trưng cho quyền lực của vua chúa. Song Rồng thời Lý có những đặc điểm cầu tao khác hẳn với các thời trước hoặc cùng thời ở Trung Quốc (như thời nhà Hán, Đường, Tống). Rồng thời Lý là sản phẩm của sáng tạo trong nghệ thuật dân tộc Việt Nam.
- Những nét độc đáo của Rồng thời Lý :
  - + Luôn được thể hiện trong dáng dấp hiền hoà, mềm mại, không có cặp sừng trên đầu và luôn có hình chữ "S" (một biểu tượng cầu mưa của cư dân nông nghiệp trồng lúa nước cổ vốn sinh tụ ở vùng Nam Á).
  - + Thân rồng khá dài, tròn lẳn, uốn khúc mềm mại, thon nhỏ dần từ đầu đến đuôi, khúc uốn lượn nhịp nhàng theo kiểu "thắt túi", mang dạng của một con rắn, do đó còn được gọi là "Rồng Rắn" hoặc "Rồng Giun".
  - + Mọi chi tiết như mào, lông, chân cũng đều phụ hoa theo kiểu "thắt túi".

GV có thể sưu tầm thêm một số hình ảnh các con rồng sau này của Việt Nam hoặc Trung Quốc để từ đó có sự so sánh, phân tích, nêu bật được tính độc đáo của Rồng thời Lý. (Trong khi Rồng thời Lý hiền hoà, mềm mại thì Rồng của Trung Quốc được thể hiện mang tính hung dữ, đầy uy quyền.)

- Rồng thời Lý chỉ được chạm khắc ở những di tích liên quan trực tiếp tới vua như ở Kinh đô, một số chùa là nơi vua đã qua hoặc cư trú lại như chùa Phật Tích, Chùa Dạm (Bắc Ninh), chùa Long Đọi (Hà Nam) ... Rồng thường có mặt cạnh những biểu tượng Phật giáo như lá đề và hoa sen.

Hoạt động 4

Tìm hiểu nghệ thuật gốm thời Lý

- GV đặt câu hỏi về đồ gốm thời Lý đã học ở Bài 8, GV cố gắng sưu tầm và giới thiệu hình ảnh một số đồ gốm thời Lý với HS. Nếu không có, GV có thể sưu tầm một số đồ gốm mới có màu men ngọc, men trắng ngà, men nâu, men da lươn (chỉ để giới thiệu màu men) giúp HS nhận thức dễ dàng.

- GV cần nhấn mạnh :

+ Cùng với nghệ thuật kiến trúc, điêu khắc và trang trí, nghệ thuật gốm thời Lý đã phát triển mạnh và đạt đến đỉnh cao :

* Có các trung tâm lớn và nổi tiếng về gốm như Thăng Long, Bát Tràng, Thổ Hà, Thanh Hoá ...

* Có nhiều thể dạng khác nhau như bát đĩa, ấm chén, bình, liễn ...

* Chế tạo được các men gốm quý hiếm như gốm men ngọc, men lục, men da lươn, men trắng ngà.

* Hình vẽ trang trí là hình tượng bông sen, đài sen hay lá sen cách điệu được khắc nổi hoặc chìm.

+ Đặc điểm của gốm thời Lý :

* Xương gốm mỏng, nhẹ, chịu được nhiệt độ lửa cao ; nét khắc chim phủ men đều, bóng, mịn và có độ trong sâu.

* Dáng nhẹ nhõm, thanh thoát, trau chuốt, mang vẻ đẹp trang trọng, quý phái.

Hoạt động 5

Đánh giá kết quả học tập

- GV đặt các câu hỏi :

+ Em hãy kể một vài nét về *Chùa Một Cột, Tượng A-di-dà*.

+ Em còn biết thêm công trình MT nào của thời Lý ?

- GV yêu cầu HS trả lời.

Bài tập về nhà

- Xem các tranh ảnh minh họa và học bài trong SGK.

- Chuẩn bị bài sau.